

O‘QUVCHILARDA KECHADIGAN YOSH INQIROZLARI: PSIXOLOGIK TAHLIL VA BARTARAF ETISH YO‘LLARI

Mualliflar: Qodirova Feruza Oribjonovna

Namangan viloyati Uychi tumani 37-maktab psixologi

Rejabboyeva Gulnoza Bahromjonovna

Namangan viloyati Uychi tumani 1-maktab psixologi

ANNOTATSIYA: Inson kamoloti jarayonida ma’lum bir yosh davrlarida ruhiy rivojlanishning inqirozli bosqichlari kuzatilishi tabiiy va zaruriy qonuniyatdir. Ushbu maqolada maktab yoshidagi o‘quvchilarda, xususan 7 yosh va o‘smirlik davrida yuzaga keladigan inqirozlarning psixologik tabiatiga va ularning o‘ziga xos namoyon bo‘lish xususiyatlariga e’tibor qaratilgan. Tadqiqot davomida inqiroz davrlarida o‘quvchi xulq-atvorida namoyon bo‘ladigan negativizm, o‘zbiarmonlik va qaysarlik kabi holatlarning ijtimoiy-psixologik sabablari tahlil qilingan. Maktab psixologining bunday murakkab vaziyatlarda o‘qituvchi va ota-onalar bilan hamkorlikda amalga oshiradigan korreksion ishlari maqolaning asosiy mazmunini tashkil etadi. Maqola yakunida inqirozli davrlarni talofatsiz o‘tkazish va o‘quvchining barkamol shaxs sifatida shakllanishiga ko‘maklashish bo‘yicha amaliy metodik tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: yosh inqirozlari, o‘smirlik davri, 7 yosh inqirozi, negativizm, psixologik korreksiya, shaxs shakllanishi, ta’lim muhiti, emotsional barqarorlik.

KIRISH

Shaxsning shakllanishi silliq va bir tekis kechadigan jarayon emas. Mashhur psixolog L.S.Vigotskiy ta’kidlaganidek, bolalikdan kattalikka o‘tish yo‘li ma’lum bir "burilish nuqtalari" — inqirozlardan iboratdir. Maktab davri o‘quvchi hayotida ikki yirik inqirozni qamrab oladi: kichik maktab yoshiga o‘tish (7 yosh) va balog‘at davri (o‘smirlik) inqirozlari. Ushbu davrlarda bolaning nafaqat jismoniy holati, balki uning atrof-muhitga bo‘lgan munosabati, qadriyatlar va ichki "Men"i tubdan o‘zgaradi.

Namangan viloyati Uychi tumanidagi 37- va 1-umumiy o‘rta ta’lim maktablari psixologlari sifatida biz o‘z faoliyatimiz davomida o‘quvchilarning dars o‘zlashtirishi pasayishi, intizom buzilishi va emotsional portlashlarining tub ildizi aynan mana shu inqirozli davrlarga borib taqalishini kuzatmoqdamiz. Inqiroz — bu faqatgina muammo emas, balki shaxs rivojlanishidagi yangi bosqichga o‘tish imkoniyatidir. Agar psixolog va pedagog ushbu davrni to‘g‘ri boshqara olsa, inqiroz o‘quvchida ijobiy sifatlarning shakllanishiga xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

1. 7 yosh inqirozi: O‘yin faoliyatidan ta’limga o‘tish

Bola maktab ostonasiga qadam qo‘yganda uning ijtimoiy mavqeyi o‘zgaradi. Endi u shunchaki "bola" emas, balki "o‘quvchi" — mas‘uliyatli shaxsga aylanadi. Bu davrda quyidagi psixologik o‘zgarishlar kuzatiladi:

Bevositalikning yo‘qolishi: Bola o‘z his-tuyg‘ularini jilovlashni boshlaydi, uning harakatlarida "sun‘iylik" va "maymoqlik" (qiliq qilish) paydo bo‘ladi.

Ichki hayotning shakllanishi: Bola o‘z kechinmalarining ma‘nosini tushuna boshlaydi (masalan, "men hozir xafaman", "men hozir g‘olibman").

Ijtimoiy "Men"ning yuzaga kelishi: Tengdoshlari orasida o‘z o‘rnini topish ehtiyoji kuchayadi.

Maktab psixologi bu davrda bolaning maktabga adaptatsiyasini kuzatishi va o‘quv faoliyatidagi muvaffaqiyatsizliklar bolaning o‘ziga bo‘lgan ishonchini tushirib yubormasligini ta‘minlashi zarur.

2. O‘smirlik davri inqirozi: "Kattalik" hissi va ziddiyatlar

O‘smirlik (11-15 yosh) — eng murakkab va davomli inqiroz hisoblanadi. Bu davr fiziologik balog‘at va ijtimoiy shakllanishning to‘qnashuvi bilan xarakterlanadi. O‘smirlarda quyidagi xulq-atvor belgilari yaqqol ko‘rinadi:

Kattalarga nisbatan negativizm: Ota-ona yoki o‘qituvchining har qanday maslahati "erkinlikka tajovuz" sifatida qabul qilinadi.

Guruhlarga intilish: Tengdoshlarining fikri o‘smir uchun kattalar fikridan ustunroq bo‘lib qoladi.

O‘z-o‘zini anglash inqirozi: "Men kimman?", "Mening kelajagim nima bo‘ladi?" degan savollar o‘smirni qiynaydi.

Uychi tumani maktablari tajribasida o‘smirlar bilan ishlashda "Ishonch qutilari" va individual korreksion suhbatlar o‘z samarasini bermoqda. O‘smirga "bola" sifatida emas, balki "shaxs" sifatida qarash inqirozni yumshatishning asosiy kalitidir.

3. Psixologning inqiroz davridagi strategiyasi

O‘quvchilardagi inqirozlarni bartaraf etishda psixolog faoliyati uch yo‘nalishda kechishi shart:

Diagnostik yo‘nalish: So‘rovnomalar (Lusher testi, Ayzenk so‘rovnomasi, "Mening oilam" rasmlil testi) orqali o‘quvchining stress darajasini aniqlash.

Korreksion yo‘nalish: Art-terapiya, qum terapiyasi va psixodramatik o‘yinlar orqali ichki agressiyani chiqarib tashlash.

Ma‘rifiy yo‘nalish: Ota-onalar va o‘qituvchilar uchun "Inqirozdagi bola bilan qanday muloqot qilish kerak?" mavzusida seminarlar tashkil etish.

4. Ota-onalar va o‘qituvchilar bilan hamkorlik

Inqiroz davridagi o‘quvchi ko‘pincha maktab va uy orasidagi "ikkita olov" ichida qoladi. Maktabda o‘qituvchi talab qiladi, uyda ota-ona nazorat qiladi. Psixologning vazifasi — bu ikki tomonni o‘quvchiga nisbatan "demokratik muloqot" uslubiga

o‘tkazishdir. Bola o‘z muammolari bilan yolg‘iz qolmasligi, aksincha, kattalardan madad kutishi mumkinligini his qilishi kerak.

XULOSA

O‘quvchilarda kechadigan yosh inqirozlari — bu shaxsning "o‘shish og‘riqlari"dir. 7 yosh inqirozi bolani ijtimoiy hayotga tayyorlasa, o‘smirlik inqirozi uni mustaqil hayotga va o‘z-o‘zini anglashga yetaklaydi. Psixolog sifatida bizning vazifamiz inqirozni yo‘q qilish emas, balki o‘quvchiga ushbu qiyin yo‘ldan omon-eson o‘tib olishga yordam berishdir.

Tadqiqotlarimiz shuni ko‘rsatadiki, inqiroz davrida o‘quvchiga berilgan to‘g‘ri psixologik ko‘mak uning kelajakda irodali, kreativ va emotsional intellekti yuqori shaxs bo‘lib yetishishiga zamin yaratadi. Shuning uchun maktablarda profilaktik ishlarni muntazam ravishda, tizimli asosda olib borish bugungi kunning dolzarb talabidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Vigotskiy L.S. "Bola psixologiyasi va rivojlanish nazariyasi". – Toshkent, 2014
2. G‘oziyev E.G‘. "Yosh davrlari psixologiyasi". – Toshkent: "O‘qituvchi", 2002.
3. Davletshin M.G. "Zamonaviy maktab o‘quvchisi psixologiyasi". – Toshkent, 1999.
4. Nishonova Z.T. "Psixologik maslahat". – Toshkent: "Sharq", 2010.
5. Karimova V.M. "Psixologiya". – Toshkent, 2002.
6. Эльконин Д.Б. "Психология развития человека". – Москва: Смысл, 2001.